

KANSALLINEN AUDIOVISUAALINEN INSTITUUTTI
NATIONELLA AUDIOVISUELLA INSTITUTET
NATIONAL AUDIOVISUAL INSTITUTE

SAMMANDRAG:
**FRÄMJANDET OCH LEDNINGEN
AV MEDIEKUNNIGHET
I KOMMUNERNA**

ANNA KANERVA OCH KATJA OKSANEN-SÄRELÄ

cupore

Nationella audiovisuella institutet KAVI 14/2023
(ISSN 2342-5970)

Ombrytning:
Grano

ISBN:
978-952-7475-59-1 (PDF)
978-952-7475-58-4 (Print)

**Medfinansieras av
Europeiska unionen**

Finansieras av Europeiska unionen. De synpunkter och åsikter som uttrycks är endast upphovsmännens [upphovsmännens] och utgör inte Europeiska unionens eller Europeiska genomförandeorganet för utbildning och kulturs (EACEA) officiella ståndpunkt. Varken Europeiska unionen eller EACEA tar något ansvar för dessa.

INNEHÅLL

Bakgrund	4
Genomförandet av studien	5
Främjandet av mediekunnighet i kommuner	6
Faktorer som utgör utmaningar för mediefostran i kommunerna	7
Faktorer som stöder mediefostran i kommunerna	8
Ledning av mediefostran	9
Utmaningar för ledningen och faktorer som stöder den	10
Framtida utvecklingsteman	11

BAKGRUND

Vid främjandet av mediekunnigheten har den offentliga sektorn som tjänsteleverantör en viktig roll att spela när det kommer till att genomföra, utveckla och stödja mediefostran. På lokal nivå är kommunerna väl rustade för att ge medborgare i alla åldrar möjlighet att förbättra sin mediekunnighet.

Studien som genomförts genom samarbete mellan Kulturpolitiska forskningscentret Cupore och Nationella audiovisuella institutet KAVI, undersökte den aktuella situationen för mediefostran i Finlands kommuner, framför allt med hänsyn till ledningen av mediefostran och hur den påverkar alla sektorer.

Målet för studien är att förstå kommunernas aktiviteter och utmaningar inom mediefostran och deras bästa praxis för att främja mediefostran, samt få en bild av kommunala aktörers åsikter om ledningen av mediefostran. I studien avser mediefostran alla aktiviteter som har för avsikt att främja mediekunnigheten (dvs. ett flertal medierelaterade kompetenser och färdigheter).

Rapporten *har publicerats i sin helhet på finska*, och de viktigaste upptäckterna sammanfattas i det här sammandraget.

GENOMFÖRANDET AV STUDIEN

För studien gjordes gruppintervjuer med tjänstemän från åtta kommuner av olika storlek och i olika delar av Finland.

Data för studien samlades in genom tematiska intervjuer med ett innehållsmässigt och geografiskt sett representativt urval av ledare och experter, som har makt att påverka genomförandet av mediefostran på lokal nivå. De deltagande kommunerna var Björneborg, Joensuu, Keuru, Kuopio, Rovaniemi, Tammerfors, Villmanstrand och Vasa.

Vi kontaktade kommunerna med en begäran om att få genomföra intervjuer med personer från så många sektorer som möjligt. Vilka sektorer som kände att de hade störst anledning att tala om ärendet påverkade kommunens prioriteringar inom mediefostran. Valet av intervjuobjekt avslöjade att huvudansvaret för mediefostran enligt kommunerna ligger på utbildningssektorn, och då framför allt på biblioteken och grundläggande utbildningen. Intervjuobjekten hade direktörsjobb inom antingen utbildning, kultur eller fritid, eller var ledare eller experter inom någon underavdelning av dessa sektorer i respektive kommun.

Totalt genomfördes åtta intervjuer, merparten av dem i grupp, med totalt 26 tjänstemän och experter. Därutöver gjordes en intervju via e-post. Alla intervjuer genomfördes på distans, via Microsoft Teams.

Kommunerna är olika stora och ligger i olika delar av Finland, och det fanns stora skillnader i mängden tillgängliga resurser för arbetet med att förbättra mediekunnigheten. Avsikten med studien var varken att kvalitativt eller kvantitativt utvärdera kommunernas mediekunnighetsfrämjande aktiviteter, eller att jämföra de olika kommunerna. Snarare var målet att belysa arbetsmetoder,

utmaningar och lösningar i de olika kommunerna på ett sätt som kunde vara till nytta för kommuner av alla typer och i alla storlekar i deras arbete att främja mediekunnigheten, samt för de ledare som ansvarar för arbetet. Ett annat mål var att ge statliga myndigheter och aktörer riktlinjer för att stödja kommunernas mediekunnighetsfrämjande arbete, i enlighet med målsättningarna i de Nationella riktlinjerna för mediefostran.

FRÄMJANDET AV MEDIEKUNNIGHET I KOMMUNER

En lång rad mediekunnighetsfrämjande aktiviteter utförs i de undersökta kommunerna. Mediefostran är av sin natur sektorövergripande och utförs inte bara av aktörer i den offentliga sektorn, utan även av andra, till exempel i den tredje sektorn. I praktiken gäller dock i Finland att det är den offentliga sektorn som i sin roll som tjänsteleverantör har det största ansvaret för att genomföra, utveckla och stödja mediefostran. Kommunerna har särskilt goda möjligheter att förse medborgare i alla åldrar med möjligheter till mediekunnighet.

Resultaten av studien visade att kommunerna hade olika metoder och resurser för att främja mediekunnighet i olika sektorer. Främjandet av mediekunnighet anses oftast tillhöra småbarnspedagogiken, grundläggande utbildningen och biblioteken. I dessa sektorer baseras aktiviteterna på läroplaner och lagstadgade uppgifter, vilket gör undervisning i mediekunnighet till den mest systematiska och entydiga utbildningen i fråga om vem som bär ansvaret. Metoderna för uppföljning av målen skiljer sig dock från kommun till kommun och aktiviteterna är inte heller lika konsekventa.

Biblioteken är nyckelaktörer i kommunens mediefostran, och deras roll fördes på tal i alla intervjuerna. De intervjuade såg mediefostran som en väletablerad del av bibliotekens dagliga arbete. Arbetet underlättas av strategier för mediefostran, vilka biblioteken tagit fram antingen på kommunal nivå eller tillsammans med bibliotek i andra kommuner. Det gemensamma strategiarbetet baserar bland annat på målsättningarna i *Nationella läskunnighetsstrategin*.

Kommunala experter lyfte fram att det även finns mediefostransrelaterat innehåll inom den fria bildningen, till exempel på olika medborgarinstitut. Arbetet inom den fria bildningen påminner om bibliotekens arbete

i det att båda erbjuder möjligheten att nå ut till vuxna lärande.

Mediefostran är också en del av kommunernas allmänna kulturarbete. Element från mediefostran kan inkluderas i den kommunala planen för kulturfostern. Alla sådana planer innehåller dock inte nödvändigtvis element som uttryckligen definierats som mediefostran.

Inom ungdomsarbetet innebär betoningen av inkludering, aktivt medborgarskap och socialt medinflytande att mediefostran i princip utgör en naturlig del av aktivitetsfältet för kommunalt ungdomsarbete. Enligt intervjuobjekten innehåller ungdomsarbete en viss del mediefostran, till exempel medierelaterade workshoppar. Samtidigt överlappar dock mediefostran i stor utsträckning med det allmänna arbetet med ungdomar, vilket gör att den eventuellt inte är lika synlig som motsvarande arbete i andra sektorer.

Kommunala aktörer samarbetar på mediefostransområdet med ett flertal aktörer i den tredje sektorn. Mer specifikt samarbetar biblioteken med icke-statliga organisationer och föreningar för att nå sin målgrupp och anpassa bibliotekets stöd för denna. Organisationens kännedom om målgruppens behov och önskemål är nyttig i utformningen av innehåll och policyer för mediefostran. Bland partnerorganisationerna fanns sådana riktade till den äldre befolkningen, relaterade till psykisk hälsa och lokala film- och mediecentrum samt konstföreningar.

I allmänhet såg kommunerna mediefostran som en förhållandevis väletablerad och fortgående aktivitet. De intervjuade aktörerna var ofta inblandade i arbetet med ett antal projekt som hade som mål att främja mediekunnigheten. Experter från ett flertal kommuner ansåg att de projektbaserade aktiviteterna var viktiga, eller till och med avgörande, för arbetet med att främja mediekunnigheten. Det var just genom fortgående projekt som de mediekunnighetsfrämjande aktiviteterna gradvis etablerades i kommunerna.

FAKTORER SOM UTGÖR UTMANINGAR FÖR MEDIEFOSTRAN I KOMMUNERNA

Vi bad intervjuade sektorchefer beskriva situationen för mediefostran i deras respektive kommuner genom att förklara vilka utmaningar de står inför och vilka faktorer som orsakar dessa.

De intervjuade upplevde – trots skillnader mellan olika regioner och skolor i intensitet och i hur konsekventa aktiviteterna var – att barn, och då särskilt barn i skolåldern, och ungdomar i allmänhet nås bra av mediefostran. Vikten av mediekunnighet bland vuxna och äldre är väl erkänd i kommunerna, men i praktiken finns få aktiviteter eller planer.

Även om många kommuner ansåg att kunskapen är en tillgång för mediefostran fanns det även en uppfattning att yrkeskompetensen kunde förbättras. I många kommuner har kartläggningar av personalens kompetens visat på kompetensluckor, framför allt i fråga om digital kompetens. Medierna förändras kontinuerligt, och det innebär att även kunskaperna hos personalen som hanterar mediefostran hela tiden måste kontrolleras och vid behov uppdateras.

Den regionala aspekten lyftes bland annat vad gäller tillgänglighet. Trots att det fanns aktörer från andra orter än de större städerna var fokuseringen på regionala faktorer inte särskilt stark i intervjuobjektens beskrivningar. I allmänhet var uppskattningen av hur resurser utnyttjades för mediefostran inte kopplad till kommunens storlek eller läge. Även om experterna kände att mediefostransarbetet i kommunen överlag är förhållandevis väl rustat med resurser såg de luckor i finansieringen av mediefostran och det stödjande arbetet.

Bristen på förståelse bland beslutsfattarna i kommunen av mediefostrans karaktär eller vikt sågs som en utmaning när det gällde möjligheten att uppnå målen med mediefostran. Detta tyder på att det finns behov av att öka medvetenheten hos beslutsfattarna och att de måste förbinda sig att uppnå målen. Mediefostran definieras framför allt av innehållet i läroplanen som en i grund och botten fortgående aktivitet, och många kommuner har skapat samarbetsstrukturer som stöder denna varaktighet. För att säkerställa kontinuiteten bör dock mediefostran enligt de intervjuade hållas kvar på kommunens agenda, även när beslutsfattarna byts ut.

FAKTORER SOM STÖDER MEDIEFOSTRAN I KOMMUNERNA

Intervjuobjekten ombads att identifiera deras respektive kommuners styrkor inom mediefostran, samt de faktorer som bidrar till mediefostran i kommunen.

I merparten av de undersökta kommunerna kände intervjuade avdelningschefer och andra utvecklingsaktörer att mediefostrans roll i allmänhet var ganska väl identifierad. Det fanns dock skillnader vad gäller i hur stor utsträckning mediefostran systematiskt har integrerats i kommunens aktiviteter. I vissa kommuner är mediefostran starkare identifierad och strategier med riktlinjer har utvecklats på hög nivå. I den utsträckning främjande av mediekunnighet ingår i en kommuns strategier eller handlingsplaner återfinns detta oftast i den lokala läroplanen, i bibliotekets strategi eller i kommunens plan för kulturfostran.

Samarbete mellan olika tjänster, antingen i det dagliga arbetet eller i utvecklingsarbetet i olika projekt, sågs som en absolut styrka i kommunerna. Detta samarbete sker oftast mellan utbildningssystemet och biblioteken, som har de mest väletablerade samarbetsstrukturerna. Samarbete med aktörer utanför den lokala offentliga förvaltningen, huvudsakligen med den tredje sektorn, var inte lika starkt. I de fall där samarbetsmönstren var väletablerade omtalades samarbetet med organisationer som en styrka.

Kunnig personal i form av lärare, bibliotekarier eller digitala pedagogiska utvecklare, samt teknisk support för att underlätta användningen av och tillgången till digital utrustning, sågs som viktiga resurser och stödjande faktorer. Det fanns skillnader i uppfattningen av personalens kunnsighet och motivation att använda mediefostransinnehåll. Det klargjordes dock att dessa faktorer är

under systematisk övervakning genom kompetenskontroller och fortbildning.

I flera kommuner uppfattas projektarbete som ett effektivt sätt att utföra utvecklingsarbete. Det möjliggör att aktiviteter som annars inte skulle ha finansierats kan genomföras, och ser till att nätverk med andra aktörer byggs upp. Kommunerna som arbetar i projekt upplever att de kan använda kunskapen och nätverken som byggs upp under projekten på ett sätt som låter dem överföra de nya kunskaperna samt strategier och arbetsätt till det dagliga arbetet.

En av de styrkor som underströks i intervjuerna var kommunernas välfungerande infrastruktur för att genomföra mediefostran. Det innebär först och främst att det finns ordentlig tillgång till utrustning för mediefostran. Med infrastruktur avsågs också tillgängliga utrymmen och anläggningar.

Enligt intervjuobjekten är en viktig faktor som stöder mediefostran att det finns tillräckliga resurser för aktiviteterna. Även om det på vissa punkter finns en uppfattning att mer resurser krävs anser kommunerna i allmänhet att de är förhållandevis välrustade i fråga om mediefostran.

LEDNING AV MEDIEFOSTRAN

Ledningen av mediefostran är en av utgångspunkterna för den här studien. I de Nationella riktlinjerna för mediefostran identifieras ledningen av mediefostran som en viktig faktor för att främja systematisk och planerad mediefostran på såväl nationell som lokal nivå.

Att identifiera och bygga upp en helhetsyn av mediefostran och mediekunnighet, samt att sätta upp gemensamma mål och informera berörda aktörer om dessa, sågs som den viktigaste av styrningens uppgifter på alla kommunala nivåer. Det vill säga både på högsta nivå inom utbildningsförvaltningen eller motsvarande, och på ledarskapsnivån i dess underliggande funktioner (utbildning, bibliotek, kultur, ungdomsarbete), bibliotek och skolor. Inom ramen för styrning mer generellt sågs kommundirektören även som ansvarig för att identifiera och fokusera på områden där mediefostran saknas.

Dessutom sågs arbetet med att informera om mediefostrans mer allmängiltiga värden samt dess roll och betydelse för samhället i stort som särskilt viktigt för kommundirektören, som bland annat har till uppgift just att informera om de värden som ligger bakom mediefostran. Ledningen har också en roll inom utbildning att säkerställa att genomförandet av aktiviteter ligger i linje med fattade beslut. Beslutsfattarnas engagemang är avgörande, då deras uppmärksamhet och stöd är nyckelfaktorer i främjandet av mediefostran i kommunen. Deras engagemang sågs också som en faktor som kan stödja ledningen och direktörens arbete på olika kommunala nivåer.

Direktörens viktigaste verktyg och ansvar är olika medel för styrning av resurser, normer och information. Direktörerna kan genom sin position och sina åtgärder främja

mediefostransaktiviteter och de samarbeten som stöder dem, både gällande hela sektorer och mellan olika delar inom en sektor. Standarder och bestämmelser ger riktlinjer för och stöder direktörens arbete. Det är lättare att försvara och genomföra åtgärder om dessa krävs genom lagstiftning. Direktören ansvarar för att omsätta befintliga planer och definitioner i det dagliga arbetet och inkludera dem i de årliga målen. Med sina åtgärder och sitt engagemang kan direktörer spela en nyckelroll i uppkomsten av nya aktiviteter. Direktörer ser också till att aktiviteter är konsekventa mellan olika enheter.

Inom områdena kultur, grundläggande utbildning och ungdomsarbete är dock direktörens viktigaste uppgift informationsstyrning, till exempel genom att sprida information, möjliggöra utbildning samt delta i och stödja projekt eller annan utvecklingsverksamhet. Direktörernas roll ses inte bara som en som främjar projektverksamheten. Lika viktigt är deras arbete för att stödja projektens hållbarhet (dvs. införandet och bibehållandet av projektets metoder i sektorernas verksamhet).

UTMANINGAR FÖR LEDNINGEN OCH FAKTORER SOM STÖDER DEN

Mediefostrans omfattning och dess sektorövergripande natur utgör utmaningar för ledningen: Hur ska samarbetet hanteras och hur organiseras arbetsuppdelningen mellan sektorer när aktiviteter ofta är sektorbundna, särskilt i fråga om ekonomiska resurser och personalresurser? Ledning av mediefostran handlar först och främst om nätverkande och att främja samarbete mellan olika aktörer. Projekten ansågs vara en effektiv metod och en kanal för samarbete mellan olika sektorer.

Att ha lämpliga resurser stöder ledningen av mediefostran. Finansieringen möjliggör även ledning i kommunerna.

Ledning av mediefostran på hög nivå och även inom sektorer stöds även av normer, planer och strategier. De intervjuade efterfrågade starkare riktlinjer och stöd på nationell nivå, särskilt i fråga om att skapa en bättre förståelse för mediefostran i kommunerna. De önskade också en starkare och mer konkret koppling mellan mediefostran och stärkandet av kommunalt deltagande och social sammanhållning genom främjande av välmående, och att mediefostrans mål integreras i diskussionen om välmående på nationell nivå.

Stöd från den högsta ledningen inom kommunerna och de olika sektorerna ansågs särskilt viktigt för att stödja direktörernas aktiviteter på de olika områdena. Därutöver identifierades stöd från yrkesfolk inom mediefostran samt deras engagemang och kompetens som nyckelresurser för direktörernas arbete.

Det finns många samarbetsmodeller som stöder styrningen av mediefostran i kommunerna, till exempel arbetsgrupper. Dessa bör

vara permanenta och inte bundna till specifika projekt eller sektorer. Andra strukturer som sades utgöra stöd för konkreta mediefostransaktiviteter var digimentor-system, praxis för övervakning och utvärdering, samordnare inom och mellan förvaltningar samt annan stödpersonal som vid behov kan tillfrågas om hjälp.

Kommunerna har också stöd av färdigt material och riktlinjer, såsom skraddarsydda mediefostransmaterial för olika studienivåer, till stöd för lärarnas praktiska arbete. Utöver lärarnas praktiska genomförande av mediefostran har kommundirektören i vissa kommuner även stöd från systematiska kompetensbeskrivningar som skapats för elever på de olika studienivåerna.

Hanteringen av personalkompetens anses central inom ledning av mediefostran. Personalen kan ha mycket varierande kunskaper och kompetens inom mediefostran och medieläskunnighet, och personalens kompetens fungerar som stöd för kommundirektörens arbete och kompetens. Därför anses en av direktörens nyckeluppgifter vara att stödja och förstärka personalens kompetens (t.ex. genom fortbildning) samt att jämna ut kunskapsskillnader hos personalen.

FRAMTIDA UTVECKLINGSTEMAN

Avslutningsvis undersökte vi de kommunala tjänstemännens uppfattning om hur mediefostran och mediekunnighet kommer att se ut i framtiden, och vilka problem och frågeställningar som ansågs viktiga inom mediefostran.

Främjandet av mediekunnighet var starkt kopplat till främjandet av digital kompetens i projektarbeten och beslutsfattande inom kommunerna. De intervjuade talade ofta om mediekunnighet genom kunskap och möjlighet att använda utrustning samt genom digital kompetens. Intervjuobjekten såg det som pedagogens och ledningens uppgift att formulera målen för mediefostran och koppla dem till målen för främjande av digitalisering.

De intervjuade underströk behovet av att stärka möjligheterna till digital inkludering för vuxna, äldre samt vuxna invandrare i kommunerna. Även ytterligare erkännande av och stöd för arbete med mediefostran för vuxna ansågs således vara viktigt. Kritisk medie- och informationskunnighet, sociala färdigheter och faktorer relaterade till samtalskultur och informationssäkerhet identifierades som nyckelområden som bör främjas framöver.

Intervjuerna avslöjade att mediefostransarbetet i kommunerna inte nödvändigtvis är identifierat eller ordentligt definierat i alla sektorer. Detta beror delvis på att det dagliga arbetet inom mediefostran sker situationsbundet snarare än baserat på planer och gemensamt formulerade mål. Om aktiviteter synliggörs kan de även styras på ett mer strukturerat sätt. För att kunna skapa en allmän bild av de kommunala förvaltningsorganens arbete samt mediefostran som utförs tillsammans med den tredje sektorn krävs en starkare samordning mellan sektorer och att

någon tar det övergripande ansvaret för att främja mediefostran.

De viktigaste aspekterna ansågs vara att mediefostran för kommunens medborgare kopplas till social inkludering och samhällsdeltagande, människors allmänna välbefinnande, att det dagliga livet flyter på samt möjligheten för alla medborgare, även de som har det sämst ställt, att till fullo delta i samhället. På organisatorisk nivå skulle detta stödjas av en starkare koppling mellan kommunens utbildnings- och välfärdssektor i samarbetet mellan olika sektorer. Nationella riktlinjer och stöd krävs också för att koppla mediefostran till lokalbefolkningens utökade deltagande och en förbättrad känsla av samhörighet. I praktiken är det i nuläget biblioteken som ses som bäst lämpade att stödja lokalbefolkningens inkludering och deltagande i samhället.

KANSALLINEN AUDIOVISUAALINEN INSTITUUTTI
NATIONELLA AUDIOVISUELLA INSTITUTET
NATIONAL AUDIOVISUAL INSTITUTE

[HTTPS://MEDIALUKUTAITOSUOMESSA.FI/SV/](https://medialukutaitosuomessa.fi/sv/)

